

การดำรงตนอย่างซื่อสัตย์

ศิลปวัฒนธรรม

และ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประจักษ์ศิลปวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๖๘

ด้านเกษตรกรรม

นายวุฒินันท์ ศรีรัมย์

**การสำรวจฐานข้อมูล ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘**

ชื่อโครงการ งาน “หนึ่งเดียวในโลก...ยักษ์คุ อำนาจเจริญ”

๑. ความเกี่ยวข้องของโครงการ/กิจกรรม

ด้าน เกษตรกรรม

ชื่อ นายวุฒินันท์ นามสกุล ศรีรัมย์

ด้าน หัตถกรรม

ชื่อ

ด้าน อุตสาหกรรม

ชื่อ.....

ด้าน แพทย์ไทย

ชื่อ.....

ด้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ชื่อ.....

ด้าน ศิลปกรรม

ชื่อ.....

ด้าน ภาษาและวรรณกรรม

ชื่อ.....

ด้าน อื่น ๆ

ชื่อ.....

๒. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- ชื่อ (นาย, นาง , นางสาว).....นายวุฒินันท์ นามสกุล ศรีรัมย์
- ตำแหน่ง (ถ้ามี)ปราชญ์ชาวบ้านตำบลโคกก่ง อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ
- ที่อยู่ ๖๑ หมู่ที่ ๕ บ้านหินกอง ตำบลโคกก่ง อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ

๓. สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ที่อยู่ ๖๑ หมู่ที่ ๕ บ้านหินกอง ตำบลโคกก่ง อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ
- จำนวนสมาชิก ๑๐ คน
- พิกัดตำแหน่งสำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองจิจูด ๑๖°๐๕'๔๔.๔"N ๑๐๔°๕๗'๐๓.๖"E

/๔.ช่องทาง....

๔. ช่องทางการติดต่อออนไลน์

- ☐ Website
- ☐ Facebook
- ☐ IG
- ☒ LINE

๕. ประเภทของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ☒ บุคคล
- ☒ สถานที่
- ☐ วัตถุสิ่งของ

ลักษณะเด่น การเกษตรผสมผสาน โคก หนอง นา เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ปลุกผักสวนครัว

ประโยชน์ สืบสานการทำการเกษตรผสมผสาน โคก หนอง นา เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ปลุกผักสวนครัว

คำอธิบาย (ตามเอกสารแนบท้าย)

-การสาธิตวิถีชีวิตและพืชผลทางการเกษตร เนื่องในโครงการงาน “หนึ่งเดียวในโลก...ยักษ์คู
อำนาจเจริญ” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ระหว่างวันที่ ๗-๙ มีนาคม ๒๕๖๘ ณ บริเวณหน้าเทศบาลตำบล
ขามุนาม อำเภอขามุนาม จังหวัดอำนาจเจริญ

ด้านเหตุการณ์

๑. นางบรรทม คนไว
๒. นางสาววัชรา นรพัฒน์

การสำรวจฐานข้อมูล ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘

ชื่อโครงการ งาน “หนึ่งเดียวในโลก...ยักษ์คุ อำนาจเจริญ”

๖. ความเกี่ยวข้องของโครงการ/กิจกรรม

- ☐ ด้าน เกษตรกรรม
ชื่อ.....
- ☒ ด้าน หัตถกรรม
ชื่อ นางนรรทม คนไฉ
- ☐ ด้าน อุตสาหกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน แพทย์ไทย
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน ศิลปกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน ภาษาและวรรณกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน อื่น ๆ
ชื่อ.....

๗. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- ชื่อ (นาย, นาง , นางสาว) .นางนรรทม .สกุล .คนไฉ
- ตำแหน่ง (ถ้ามี) ...ปราชญ์ชาวบ้านตำบลโคกก่ง อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ
- ที่อยู่ ๑๗๙ หมู่ที่ ๑ บ้านโคกก่ง ตำบลโคกก่ง อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ

๘. สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ที่อยู่ ๑๗๙ หมู่ที่ ๑ บ้านโคกก่ง ตำบลโคกก่ง อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ
- จำนวนสมาชิก ๑๐ คน
- พิกัดตำแหน่งสำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองจิจูด

/๔.ช่องทาง....

๙. ช่องทางการติดต่อออนไลน์

- ☐ Website
- ☐ Facebook
- ☐ IG
- ☒ LINE

๑๐. ประเภทของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ☒ บุคคล
- ☐ สถานที่
- ☒ วัตถุสิ่งของ

ลักษณะเด่น การทอผ้าฝ้าย ฝ้ายมัดหมี่ ฝ้ายย้อมคราม แบบชาวภูไทโบราณ
ประโยชน์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นและทำให้เกิดรายได้

คำอธิบาย (ตามเอกสารแนบท้าย)

-การสาธิตการทอผ้า และแสดงนิทรรศการผ้าฝ้ายภูไทโคก่ง เนื่องในโครงการงาน “หนึ่งเดียวในโลก...ยักซ์คุ อำนาจเจริญ” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ระหว่างวันที่ ๗-๙ มีนาคม ๒๕๖๘ ณ บริเวณหน้าเทศบาลตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ

**การสำรวจฐานข้อมูล ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘**

ชื่อโครงการ สืบสานประเพณีบุญข้าวเจ้าอำเภอเสนางนิคม

๑๑.ความเกี่ยวข้องของโครงการ/กิจกรรม

- ☐ ด้าน เกษตรกรรม
ชื่อ.....
- ☒ ด้าน หัตถกรรม
ชื่อ นางสาววัชรนา นรพัฒน์
- ☐ ด้าน อุตสาหกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน แพทย์ไทย
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน ศิลปกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน ภาษาและวรรณกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน อื่น ๆ
ชื่อ.....

๑๒.ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- ชื่อ (นาย, นาง , นางสาว) นางสาววัชรนา สกุล นรพัฒน์
- ตำแหน่ง (ถ้ามี) ...-
- ที่อยู่ ศาลาประชาคมหมู่บ้านป่าหวาย ๑๓๗ ม.๓ ต.ไร่สีสุก อ.เสนางนิคม จ.อำนาจเจริญ ๓๗๒๔๐
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ

๑๓.สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ที่อยู่ ศาลาประชาคมหมู่บ้านป่าหวาย หมู่.๓
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ
- จำนวนสมาชิก ๑๐ คน
- พิกัดตำแหน่งสำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองจิจูด ๑๖°๐๕'๐๐.๔"N ๑๐๔°๓๗'๔๑.๓"E

/๔.ช่องทาง....

๑๔. ช่องทางการติดต่อออนไลน์

- ☐ Website
- ☒ Facebook วัฒนารพัฒนา
- ☐ IG
- ☐ LINE

๑๕. ประเภทของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ☒ บุคคล
- ☐ สถานที่
- ☒ วัตถุสิ่งของ

ลักษณะเด่น การจักสานจากไม้ไผ่และวัสดุอื่นๆ

ประโยชน์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นและทำให้เกิดรายได้

คำอธิบาย (ตามเอกสารแนบท้าย)

-การแสดงศิลปวัฒนธรรมอีสานของปราชญ์ชาวบ้านตำบลไร่สีสุก ในจัดนิทรรศการประเพณีท้องถิ่น และวิถีชีวิตชาวตำบลไร่สีสุก เนื่องในโครงการสืบสานประเพณีบุญข้าวจี๋ อำเภอสว่างคณคม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ระหว่างวันที่ ๑๙-๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘ ณ บริเวณตลาดเทศบาลตำบลเสนางคณคม ตำบลเสนางคณคม อำเภอสว่างคณคม จังหวัดอำนาจเจริญ

การแพทย์แผนไทย

นางจินกร นามสกุล บัวบาน

การสำรวจฐานข้อมูล ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘

ชื่อโครงการ งาน “หนึ่งเดียวในโลก...ยักซ์คุ อำนาจเจริญ”

๑๖.ความเกี่ยวข้องของโครงการ/กิจกรรม

- ☐ ด้าน เกษตรกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน หัตถกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน อุตสาหกรรม
ชื่อ.....
- ☒ ด้าน แพทย์ไทย
ชื่อ นางจินกร นามสกุล น้วนาน
- ☐ ด้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน ศิลปกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน ภาษาและวรรณกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน อื่น ๆ
ชื่อ.....

๑๗.ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- ชื่อ (นาย, นาง , นางสาว)นางจินกร นามสกุล น้วนาน
- ตำแหน่ง (ถ้ามี) ...ปราชญ์ชาวบ้านตำบลโคกก่ง อำเภอนามาน จังหวัดอำนาจเจริญ
- ที่อยู่ ๑๐๖ หมู่ที่ ๖ บ้านสายนาตง ตำบลโคกก่ง อำเภอนามาน จังหวัดอำนาจเจริญ
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ

๑๘.สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ที่อยู่ ๑๐๖ หมู่ที่ ๖ บ้านสายนาตง ตำบลโคกก่ง อำเภอนามาน จังหวัดอำนาจเจริญ
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ
- จำนวนสมาชิก ๑๐ คน
- พิกัดตำแหน่งสำรวจ พื้นที่แสดงละครดึก-ลองดึก
-

๑๙. ช่องทางการติดต่อออนไลน์

- ☐ Website
- ☐ Facebook
- ☐ IG
- ☒ LINE

๒๐. ประเภทของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ☒ บุคคล
- ☐ สถานที่
- ☒ วัตถุสิ่งของ

ลักษณะเด่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน หมอยาสมุนไพรรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน การบำรุงหญิงหลังคลอด (การอยู่ไฟ)

ประโยชน์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นและทำให้เกิดรายได้

คำอธิบาย (ตามเอกสารแนบท้าย)

- นิทรรศการตัวอย่างสมุนไพรในชุมชนอัตลักษณ์ตำบลโคกก่ง การสาธิตการอยู่ไฟ การบำรุงหญิงหลังคลอด เนื่องในโครงการงาน “หนึ่งเดียวในโลก...ยักซ์ อำนาจเจริญ” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ระหว่างวันที่ ๗-๙ มีนาคม ๒๕๖๘ ณ บริเวณหน้าเทศบาลตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ

การบำรุงหญิงหลังคลอด (การอยู่ไฟ) ประกอบด้วย การกินยาสมุนไพร การต้มอาบยาสมุนไพร และการอบร่างกาย เป็นต้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- ยาสมุนไพรสำหรับแม่หลังคลอด วัตถุดิบที่ใช้ประกอบยาสมุนไพรสำหรับต้มกิน

๑. ย่านางแดง ๒. ฝรั่งแดง ๓. ต้นไผ่จืด ๔. ต้นแพง ๕. ต้นนมสาว

- ยาสมนไฟสำหรับต้มอาบ

๑. ใบหนาด ๒. ใบเป้ง ๓. มะกรูด ๔. ใบมะขาม ๕. ใบส้มโอ ๖. ผักแขยง ๗. ขมิ้น ๘.

ไฟ

- ยาสมนไฟสำหรับอบร่างกาย

๑. ใบเป้ง ๒. ใบหนาด ๓. ขมิ้น ๔. ไฟ

ประโยชน์ของการอยู่ไฟ (การกินยาสมนไฟ การต้มอาบยาสมนไฟ และการอบร่างกาย)
ประกอบด้วย

- ช่วยกระตุ้นร่างกายให้เกิดการไหลเวียนของโลหิต
- ร่างกายจะมีการเพิ่มอุณหภูมิ ช่วยเพิ่มความอบอุ่น เพราะส่วนใหญ่มุมนแม่หลังคลอด มักจะมีรู้สึก หนาวเข้ากระดูกเวลาอากาศเย็น

- ลดอาการอ่อนเพลีย จากการคลอดและการเสียเลือดในช่วงคลอดลูก
- ความร้อน ความอบอุ่น สามารถลดการปวดเมื่อยตามข้อต่อต่าง ๆ ช่วยให้กล้ามเนื้อ เส้นเอ็นแข็งแรง

- การอยู่ไฟ อบสมุนไฟ จะช่วยให้ผิวพรรณดี ผุดผ่อง สุขภาพดีขึ้น
- การปรับอุณหภูมิด้วยความร้อน จะช่วยให้ร่างกายมีภูมิต้านทานโรคเพิ่มขึ้น ร่างกาย แข็งแรงขึ้น

- ช่วยปรับสมดุลในร่างกายให้เป็นปกติ เลือดลมไหลเวียนดี
- การปรับอุณหภูมิในร่างกายช่วยให้หน้าท้องยุบเร็ว หน้าท้องแบนเร็วขึ้น
- ช่วยลดความเจ็บปวด เมื่อมดลูก เกิดภาวะบีบรัดตัวให้เข้าสู่ภาวะปกติ หรือที่คนโบราณ มักจะพูดว่า การอยู่ไฟเพื่อให้มดลูกเข้าอู่

ด้านศิลปกรรม

นางนาค ชันติกุล และคณะ

การสำรวจฐานข้อมูล ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘

ชื่อโครงการ สืบสานประเพณีบุญข้าวเจ้าอำเภอเสนางคนิคม

๒๑.ความเกี่ยวข้องของโครงการ/กิจกรรม

- ☐ เกษตรกรรม
ชื่อ.....
- ☐ หัตถกรรม
ชื่อ.....
- ☐ อุตสาหกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน แพทย์ไทย
ชื่อ.....
- ☐ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ชื่อ.....
- ☒ ด้าน ศิลปกรรม
ชื่อ นางนาต ชันติกุล และคณะ
- ☐ ภาษาและวรรณกรรม
ชื่อ.....
- ☐ อื่น ๆ
ชื่อ.....

๒๒.ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- ชื่อ (นาย, นาง , นางสาว) นางนาต สกุล ชันติกุล
- ตำแหน่ง (ถ้ามี)
- ที่อยู่ ๒๔๓.ม.๙ ต.ไร่สีสุก อ.เสนางคนิคม จ.อำนาจเจริญ ๓๗๒๙๐.
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ ๐๙๖-๙๒๔๘๕๕๗

๒๓.สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ที่อยู่ ศาลาประชาคมหมู่บ้านไร่สีสุก หมู่.๙
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ ๐๙๖-๙๒๔๘๕๕๗
- จำนวนสมาชิก ๑๕ คน
- พิกัดตำแหน่งสำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองจิจูด ๑๖°๐๕'๓๓.๕"N ๑๐๔°๓๗'๑๒.๒"E

๒๔. ช่องทางการติดต่อออนไลน์

- ☐ Website
- ☐ Facebook
- ☐ IG
- ☒ LINE

๒๕. ประเภทของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ☒ บุคคล
- ☐ สถานที่
- ☐ วัตถุสิ่งของ

ลักษณะเด่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน. (การแสดงหมอลำพื้น ลำกลอนสั้น-ยาว ลำกลอนผญา ลำเต้ย)

ประโยชน์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมการเล่นการแสดงดนตรีพื้นบ้านอีสาน

คำอธิบาย (ตามเอกสารแนบท้าย)

-การแสดงศิลปวัฒนธรรมอีสานของปราชญ์ชาวบ้านตำบลไร่สีสุก ในจัดนิทรรศการประเพณีท้องถิ่น และวิถีชีวิตชาวตำบลไร่สีสุก เนื่องในโครงการสืบสานประเพณีบุญข้าวจี อำเภอสว่างคณิศ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ระหว่างวันที่ ๑๙-๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘ ณ บริเวณตลาดเทศบาลตำบลแสนางคณิศ ตำบลแสนางคณิศ อำเภอสว่างคณิศ จังหวัดอำนาจเจริญ

กลอนลำเป็นร้อยกรองที่มีทั้งที่เป็นกลอนร่าย กลอนกาพย์ (หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากลอนตัด) และกลอนแปด กลอนลำทางสั้นอาจเป็นกลอนตัดหรือกลอนแปดก็ได้ กลอนลำทางยาว กลอนเตี้ย ธรรมดา, กลอนลำเพลิน และกลอนเตี้ยหัวโนนตาลเป็นกลอนแปด ส่วนกลอนเตี้ยโขงและกลอนเตี้ยพม่า มีลักษณะคล้ายเพลงไทยสากลโดยใช้คำภาษาไทยกลางผสมภาษาถิ่นอีสาน

ทำนองลำที่เป็นทำนองหลักพอจะแบ่งได้ออกเป็น ๔ ทำนองคือ ทำนองลำทางสั้น ทำนองลำทางยาว ทำนองลำเพลิน และทำนองลำเตี้ย

"ลำทางสั้น" เป็นทำนองลำแบบเนื้อเต็ม ไม่มีเอื้อน (ยกเว้นตอนขึ้นต้น "โอ้ละนอ") ความสั้น-ยาว ของพยางค์ต่างๆจะสม่ำเสมอจนตลอดเป็นทำนองที่แสดงออกถึงอารมณ์อันเป็นสุข เป็นทำนองลำของหมอลำพื้นตอนดำเนินเรื่อง เพื่อให้ได้ความรวดเร็ว และเป็นทำนองหลักของหมอลำกลอน

"ลำทางยาว" เป็นทำนองลำที่ใช้เอื้อนยาวสะอึกสะอื้นแสดงความโศกเศร้าเสียใจมีจังหวะลีลาช้า ใช้สำหรับลำผีฟ้า ลำพื้นแสดงอารมณ์โศกมีจังหวะลีลาช้า ใช้สำหรับลำผีฟ้า ลำพื้นตอนโศก และลำกลอนตอนลำลา

"ลำเตี้ย" เป็นทำนองเพลงรักสั้นๆ ประเภทเนื้อเต็มไม่มีเอื้อน มีอยู่ ๔ ทำนอง คือ เตี้ยโขง เตี้ยพม่า เตี้ยธรรมดาและเตี้ยหัวโนนตาล

สำเนียงลำ สำเนียงลำของกลุ่มลำแคนพอจะแบ่งสำเนียงหลักได้ ๒ สำเนียงคือ สำเนียงขอนแก่นและสำเนียงอุบลฯ ความแตกต่างระหว่างสำเนียงขอนแก่นกับสำเนียงอุบลฯจะสังเกตได้จากทำนองลำทางสั้น ซึ่งจะพอมีหลักสังเกตได้ดังนี้ ๑. สำเนียงอุบลฯ จะใช้กลอนล้วน ไม่มีแทรกด้วยคำพูด ส่วนสำเนียงขอนแก่นนิยมพูดแทรกหรือเต็มเข้าไปในกลอนลำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนที่ขึ้นหัวต่อระหว่างบทกลอนที่ใช้ถามหรือตอบ ๒. สำเนียงอุบลฯ ที่มีจังหวะชัดเจน หนักแน่น มั่นคงและสม่ำเสมอ สำเนียงขอนแก่นนั้นยากแก่การแบ่งวรรคแบ่งตอน ใกล้เคียงไปทางสำเนียงพูด ๓. สำเนียงขอนแก่น หมอลำบางคนอาจจะมีการจังหวะชัดเจน แต่สำเนียงหรือกระแสเสียงทางภาษาก็ยังบ่งบอกในตัว เช่นเดียวกับสำเนียงพูด ๔. ในตอนเดินดง หมอลำสำเนียงอุบลฯจะยังคงรักษาทำนองเดิมไว้ไม่เปลี่ยนแปลง แต่หมอลำสำเนียงขอนแก่นจะบิดผันท่วงทำนองเป็นแบบลำทางยาวกรายๆ

หมอลำพื้น เป็นหนึ่งใน “มรดกวัฒนธรรมอีสาน” และเป็นจุดกำเนิดของการแสดง หมอลำอันลือลั่นแห่งภาคอีสาน สร้างเศรษฐกิจให้กับผู้มีพรสวรรค์และฝึกฝน ตั้งเป็นคณะหมอลำมีชื่อเสียง รับงานแสดงไม่เว้นแต่ละวัน สร้างงานสร้างอาชีพให้กับคนอื่นๆ ที่รวมกันเป็นคณะหมอลำ โดยหมอลำพื้น เกิดจาก “การเล่านิทาน” นิยมว่าจ้างให้เล่าในงานศพและเล่าทั้งคืน จุดประสงค์คือเพื่อไม่ให้คนเฝ้าศพหลับ ตามความเชื่อที่ว่าต้องไม่ให้มีอะไรเกิดขึ้นกับโลงศพ ซึ่งอาจไม่เป็นมงคล โดยเฉพาะแมวที่อาจจะกระโดดขึ้นไปบนฝาโลง ปกติคนเล่านิทานก็พูดไปเรื่อยๆ เล่าถึงตัวละครต่างๆ ในเรื่อง โดยพูดคนเดียว ซึ่งหมายความว่าผู้เล่านิทานต้องสวมบทบาทเป็นทุกตัวละครและเป็นทุกอย่างในนิทานเรื่องนั้น แต่ ‘หมอลำพื้น’ เป็นการเล่าเรื่องอย่างมีทำนองจากเสียงเครื่องดนตรีประเภท “แคน” เข้ามาประกอบการเล่าเรื่อง “คำว่า ‘พื้น’ ภาษาอีสานแปลว่า ‘เรื่องราว’ หมอลำพื้นจึงมีความหมายว่า ‘พูดถึงเรื่องคนนั้นคนนี้’ บางคนก็บอก ‘พื้น’ หมายถึงพื้นถิ่น หรือมีความหมายตรงตัวว่า ‘พื้นของบ้าน’ เพราะหมอลำพื้นร้องอยู่บนพื้นดิน ไม่มีเวที ก็มีหลายความหมายที่ได้รับการจดบันทึกไว้”

ด้านอื่น ๆ

(ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม)

๑. นายบุญมา บุญทิพย์

๒. นายชิตพล ไหลหลัง

การสำรวจฐานข้อมูล ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘

ชื่อโครงการ สืบสานประเพณีบุญข้าวเจ้าอำเภอเสนางคนิคม

๒๖.ความเกี่ยวข้องของโครงการ/กิจกรรม

- ☐ ด้าน เกษตรกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน หัตถกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน อุตสาหกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน การแพทย์แผนไทย
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน ศิลปกรรม
ชื่อ.....
- ☒ ด้าน ภาษาและวรรณกรรม
ชื่อ **นายบุญมา บุญทิพย์**
- ☐ ด้าน อื่น ๆ
ชื่อ.....

๒๗.ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- ชื่อ (นาย, นาง , นางสาว) **นายบุญมา บุญทิพย์**
- ตำแหน่ง (ถ้ามี) **รองประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเสนางคนิคม (ปราชญ์ชาวบ้านตำบลนาเวียง)**
- ที่อยู่ **๕๖.ม.๒.ต.นาเวียง อ.เสนางคนิคม จ.อำนาจเจริญ ๓๗๒๙๑**
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ **๐-๔๕๕๒-๕๖๕๔**

๒๘.สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ที่อยู่ **สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลนาเวียง อ.เสนางคนิคม จ.อำนาจเจริญ**
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ **๐-๔๕๕๒-๕๖๕๔**
- จำนวนสมาชิก **๒๓ คน**
- พิกัดตำแหน่งสำรวจ **พื้นที่แสดงละครดึก-ลองดึกด -**

๒๙. ช่องทางการติดต่อออนไลน์

- ☐ Website
- ☐ Facebook
- ☐ IG
- ☒ LINE

๓๐. ประเภทของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ☒ บุคคล
- ☐ สถานที่
- ☒ วัตถุสิ่งของ

ลักษณะเด่น ทำนนวนประเพณีบุญข้าวเจ้าอำเภอเสนาางคนคม
ประโยชน์ อนุรักษ์ และสืบสานศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

คำอธิบาย (ตามเอกสารแนบท้าย)

-การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีบุญข้าวจี้อำเภอสว่างคันคม ในวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘ ณ วัดบ้านโคกกลาง ตำบลนาเวียง อำเภอสว่างคันคม จังหวัดอำนาจเจริญนิคม เนื่องในโครงการสืบสานประเพณีบุญข้าวจี้อำเภอสว่างคันคมประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘

ข้าวจี คือข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้ว นำมาปั้นขนาดประมาณกำมือ บางครั้งจะมีการใส่ใส่น้ำอ้อย (น้ำตาลแดง) หรือทาเกลือให้ทั่วก่อน นำไปปิ้งไฟให้สุกด้วยวิธีวางบนถ่านไฟ(การจี) จนสุกเหลือง ทาด้วยไข่จนทั่ว แล้วปิ้งไฟต่อให้สุกทั่ว มีกลิ่นหอม "บุญข้าวจี" เป็นงานบุญประเพณีของชาวอีสาน ทำกันในเดือนสาม หรือเรียกว่า บุญเดือนสาม เมื่อถึงวันทำบุญข้าว บ้านจะทำการจีข้าวกันตั้งแต่เช้ามีดจากบ้านของตน บางแห่งอาจนำข้าว และพื้ไปรวมกันที่วัด แล้วทำการจีข้าวร่วมกัน เป็นการร่วมกันทำบุญเสริมสร้างความสามัคคีกัน เมื่อนำข้าวจีมารวมกัน ครั้นถึงเวลาพระภิกษุ สามเณรจะมานั่งที่อาสนะประธานในพิธีนำญาติโยมอาราธนาศีล พระภิกษุให้ศีล ญาติโยมรับศีล แล้วกล่าวคำถวายข้าวจี จากนั้นจะนำข้าวจีไปใส่บาตรพระ ซึ่งตั้งบาตรเรียงแถวไว้ตามจำนวนพระ และถวายภัตตาหารพระ เมื่อพระฉันท์เสร็จ จะให้พระญาติโยมเป็นอันเสร็จพิธี

มูลเหตุแห่งการเกิดประเพณีบุญข้าวจี มีเรื่องเล่าในสมัยพุทธกาลว่า มีหญิงคนหนึ่งชื่อนางบุญทาสี เป็นคนยากจนต้องไปเป็นทาสรับใช้ของเศรษฐีคนหนึ่งในกรุงราชคฤห์ วันหนึ่งเศรษฐีให้นางไปซ่อมข้าว นางซ่อมตลอดวันก็ไม่หมด ตกตอนเย็น นางก็จุดไฟซ่อมต่อไป ได้รับความเหน็ดเหนื่อยเป็นอันมาก พอถึงตอนเช้า นางก็เอารำทำเป็นแบ้งจี เผาไฟให้สุกแล้วใส่ไว้ในผ้าของตนเดินไปตักน้ำปารรถนาจะบริโภคด้วยตนเอง ครั้นถึงกลางทางได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอานนท์เถระ เกิดความเลื่อมใสคิดว่าเราเป็นคนยากจนในชาตินี้ ก็เพราะมิได้ทำบุญไว้แต่ปางก่อนและชาตินี้เรายังไม่เคยทำบุญเลย เมื่อคิดเช่นนั้นแล้วนางก็น้อมเอาข้าวแบ้งจินั้นเข้าไปถวายแด่พระศาสดา พระองค์ทรงรับแล้ว และนางคิดอีกว่าพระศาสดาคงไม่เสวย และอาจเอาทิ้งให้สุนัขหรือกากิน เพราะอาหารที่นางถวายไม่ประณีตน่ารับประทาน เมื่อพระศาสดาทรงทราบวาระจิตของนางเช่นนั้น พระองค์จึงรับสั่งให้พระอานนท์ ปูลาดอาสนะแล้วทรงประทับนั่งฉัน ณ ที่นางถวายนั่น ครั้นเสวยเสร็จแล้วก็ตรัสอนุโมทนาภาวนาจนสำเร็จโสดาปัตติผล เป็นอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา ครั้นนางทำกาลกิริยาแล้วก็ได้ไปเกิดบนดาวดึงส์สวรรค์เสวยทิพย์สมบัติ อยู่ในวิมานทองอันผุดผ่องโสภา มีนางฟ้าแวดล้อมเป็นยศบริวาร ด้วยเหตุนี้ชาวนาในภาคอีสาน เมื่อเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวและเอาข้าวขึ้นเล้า (ยุ้งฉาง) เสร็จแล้ว นิยมพากันทำบุญข้าวจี เพราะถือว่าการถวายข้าวจีมีอานิสงส์มาก ด้วยความเชื่อแบบนี้ คนอีสานโบราณจึงได้ทำบุญประเพณีบุญข้าวจี สืบต่อกันมาไม่ได้ขาด ดังที่ปรากฏในผญาอีสานซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า "ยามเมื่อถึงเดือนสามได้พากันเอาบุญข้าวจี ตั้งหากธรรมเนียมนี้มีมาแต่ก่อนกาล ได้เฮ็ดกันทุกบ้านทุกถิ่นเอาบุญอย่าได้พากันไล่เสียฮีตบุญของเค้า" หมายถึง เมื่อถึงเดือนสามให้พากันทำบุญข้าวจี ธรรมเนียมนี้มีมาตั้งแต่โบราณได้ปฏิบัติกันมาทุกบ้านทุกเรือน อย่าได้พากันลืม

ประเพณีบุญข้าวจี เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านานของชาวอีสานจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคำสอนและข้อปฏิบัติต่างๆที่บรรพบุรุษได้สืบทอดกันมา และช่วยสร้างความรักความสามัคคีของคนในชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าวิถีชีวิตที่คนในชุมชนที่ร่วมกันสืบทอดและสร้างสรรค์ขึ้นให้เหมาะสมในแต่ละยุคแต่ละสมัย แต่แก่นแท้ของคำสอนยังคงอยู่ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบสานประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่นให้คงอยู่อยู่กับสังคมไทยเราสืบไปนั่นเอง

การสำรวจฐานข้อมูล ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘

ชื่อโครงการ งาน “หนึ่งเดียวในโลก...ยักซ์คุ อำนาจเจริญ”

๓๑.ความเกี่ยวข้องของโครงการ/กิจกรรม

- ☐ ด้าน เกษตรกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน หัตถกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน อุตสาหกรรม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน การแพทย์แผนไทย
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ชื่อ.....
- ☐ ด้าน ศิลปกรรม
ชื่อ.....
- ☒ ด้าน ภาษาและวรรณกรรม
ชื่อ **นายชิตพล ไหลหลั่ง**
- ☐ ด้าน อื่น ๆ
ชื่อ.....

๓๒.ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- ชื่อ (นาย, นาง , นางสาว) **นายชิตพล...สกุล ไหลหลั่ง**
- ตำแหน่ง (ถ้ามี) **...ปราชญ์ชาวบ้านตำบลโคกก่ง**
- ที่อยู่ **๑๐๖ หมู่ที่ ๖ บ้านสายนาตง ตำบลโคกก่ง อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ**
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ **๐๘๗๐๙๒๒๔๗๔**

๓๓.สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ที่อยู่ **๑๐๖ หมู่ที่ ๖ บ้านสายนาตง ตำบลโคกก่ง อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ**
- เบอร์ที่ใช้ในการติดต่อ **๐๘๗๐๙๒๒๔๗๔**
- จำนวนสมาชิก **๑.คน**
- พิกัดตำแหน่งสำรวจ **พื้นที่แสดงละครดึก-ลองดึกด -**

๓๔. ช่องทางการติดต่อออนไลน์

- ☐ Website
- ☐ Facebook
- ☐ IG
- ☒ LINE ๐๘๗๐๙๒๒๔๗๔

๓๕. ประเภทของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ☒ บุคคล
- ☐ สถานที่
- ☒ วัตถุสิ่งของ

ลักษณะเด่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม พราหมณ์ประกอบพิธีต่าง ๆ การบวงสรวงเทวดาอารักษ์ พระภูมิเจ้าที่ และยักษ์ธรรมคุปต์

ประโยชน์ อนุรักษ์ และสืบสานศิลปวัฒนธรรม ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น

คำอธิบาย (ตามเอกสารแนบท้าย)

-การบวงสรวงเทวดาอารักษ์ พระภูมิเจ้าที่ และยักษ์ธรรมคุปต์ เนื่องในโครงการงาน “หนึ่งเดียวในโลก...ยักษ์คู่ อำนาจเจริญ” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ในวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๘ ณ ศาลปู่เจ้าเมืองแสน, หน้าที่ว่าการอำเภอขามเฒ่า และเทศบาลตำบลขามเฒ่า อำเภอขามเฒ่า จังหวัดอำนาจเจริญ

ตำนานยักษ์คู่ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อครั้งพุทธกาล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าสั่งสอนยักษ์ทั้งหลายให้เข้าใจในพระธรรมเพื่อลดกิเลสและทรงมอบหมายหน้าที่ให้ยักษ์ที่เข้าใจในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์เป็นอุปถัมภ์ค้ำชูของพระพุทธศาสนาซึ่งถือว่าเป็นผู้แบกสรวงสวรรค์และทำหน้าที่เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองสถูปสถานอาคารศักดิ์สิทธิ์และปกป้องภูตผีปีศาจทั้งปวงเป็นผู้ดูแลคุ้มครองโลกมนุษย์ทางทิศอุดร(ทิศเหนือ)สถิตอยู่บนสวรรค์จตุมาหาราชित्रทรงมีอิทธิฤทธิ์อำนาจมากทรงแสดงและยักษ์บริวารทั้งหลาย เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและเหล่าสาวกไม่ให้อุปการะบุญคลอจวนคุ้มครองให้สัตว์โลกอยู่เย็นเป็นสุข

ต่อมาหลังจากสมัยพุทธกาล มีเรื่องเล่าเป็นมุขปาฐะ (เล่าปากต่อปาก) ว่าครั้งหนึ่งท้าวเวสสุวรรณทรงมีพระบัญชาให้ยักษ์บริวารตนหนึ่งชื่อ “ ธรรมคุปต์ ” (หมายถึง ผู้รักษารธรรมหรือผดุงความดีงามต่างๆให้เกิดแก่โลก) ซึ่งเป็นยักษ์ที่มีคุณธรรมใฝ่ใจในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทำหน้าที่ลาดตระเวนดูแลพฤติกรรมยักษ์ในเขตดินแดนเรียบฝั่งมหานทีอันยาวไกล (แม่น้ำโขง) หากว่ามียักษ์อันธพาลมารุกรานมนุษย์และสัตว์โลกให้เกิดความเดือดร้อนก็ให้ปราบเสียยักษ์ธรรมคุปต์จึงเหาะเหินเดินอากาศลาดตระเวนตรวจตราตามพระบัญชาของท้าวเวสสุวรรณจนกระทั่งมาถึงดินแดนอันหน้าพิศวงแห่งหนึ่ง ยักษ์ธรรมคุปต์มองเห็นแผ่นดินทั้ง ๒ ฝั่ง มหานที ฝั่งหนึ่งเป็นทุ่งหญ้ากว้างใหญ่เขียวชอุ่มอีกฝั่งหนึ่งเป็นปราสาทเหินหินเก่าแก่ ยักษ์ธรรมคุปต์มองไปรอบๆ บริเวณปราสาทเหินหิน และเพ่งมองเข้าไปข้างในปราสาท ยิ่งนึกถึงเรื่องที่เคยได้ยินมาว่าปราสาทหินแห่งนี้มีความศักดิ์สิทธิ์เคยเป็นธรรมสถานที่พระพุทธเจ้าเสด็จผ่านมาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและแสดงธรรมโปรดแก่ผู้คนในระแวกนี้ ยักษ์ธรรมคุปต์จึงลงไปในวังคุกเข่าริมฝั่งมหานทีที่เป็นทุ่งหญ้ากว้างใหญ่และหันหน้าไปทางปราสาทเหินหินที่อยู่อีกฝั่งพนมมือขึ้นตั้งจิตอธิษฐานขออำนาจบารมีอันประเสริฐของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและอำนาจบารมีของท้าวเวสสุวรรณอีกทั้งอำนาจบารมีของเหล่าเทวดาอารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงที่สถิตอยู่ ณ บริเวณนี้ได้ดลบันดาลให้อาบริเวณที่ตนเองแวะผ่านลงมานี้กลายเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ผู้คนที่อยู่อาศัย ณ บ้านเมืองนี้อยู่เย็นเป็นสุข มีจิตใจดีงามและเป็นเมืองธรรมตลอดกาล สิ้นคำอธิษฐานยักษ์ธรรมคุปต์ก็กราบไปยังปราสาทเหินหิน ๓ ครั้ง จากนั้นยักษ์ธรรมคุปต์จึงเหาะเหินเดินอากาศลาดตระเวนต่อไป ด้วยร่างกายอันมหิมาเข้าทั้ง ๒ ข้างและอณตของยักษ์ธรรมคุปต์ได้ทิ่มลงไปในพื้นดินทำให้เกิดร่องหลุมขนาดใหญ่ ๓ หลุม เมื่อถึงฤดูฝน หลุมที่เป็นรอยเขี่ยเข้าซ้ายขวาและรอยอณตของยักษ์ธรรมคุปต์จึงมีน้ำขังเต็มกลายเป็นบึงน้ำ ๓ บึง ที่ก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์มีผู้คนมาอาศัยเป็นหลักแหล่งในการเลี้ยงสัตว์และการเกษตรกรรมและมีน้ำขังตลอดปีไม่เคยแห้งเหือดลงแม้แต่ในฤดูแล้งเมื่อผู้คนทยอยมาอยู่หนาแน่น ชนกลุ่มนั้น จึงตั้งชื่อหมู่บ้านตามรอยคุกเข่าว่า “ บ้านท่ายักษ์คู่ ” ต่อมาบ้านท่ายักษ์คู่ซึ่งตั้งชื่อเมืองตามตำนานบ้านท่ายักษ์คู่ ที่มียักษ์มานั่งคุกเข่า ชานู หมายถึง เข่า มาร หมายถึง ยักษ์ และคู่ ในภาษาอีสานแปลว่า คุกเข่า ซึ่งรวมความหมายว่า เมื่อยักษ์คุกเข่า กลายเป็นชุมชนที่หนาแน่นมากขึ้นจนได้รับการจัดตั้งเป็นหัวเมืองชื่อ “ เมืองขามเฒ่ามณฑล ” และเป็นอำเภอลืออำนาจ ปัจจุบันรอยเขี่ยข้างซ้ายเป็นบึง ณ บริเวณแก่งต่างหล่าง ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำโขง เขตบ้านศรีสมบูรณ์ ตำบลขามเฒ่า ส่วนรอยเขี่ยขวาปรากฏเป็นบึง ณ บริเวณ นาแมงในเขตบ้านขามเฒ่า ตำบลขามเฒ่า และรอยอณตปรากฏ ณ บริเวณหนองใหญ่ ในเขตบ้านยักษ์คู่ ตำบลขามเฒ่า อำเภอลืออำนาจ ก่อนที่จะถึงสถานีตำรวจภูธรขามเฒ่า ทางขวามือแขนและมือยักษ์ที่กราบทาบลงไปบริเวณหัวเกาะกลางน้ำโขง ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ ดอนชะโนด ” นั้นยังปรากฏเป็นร่อง ณ บริเวณหัวดอนมาถึงปัจจุบัน